MURABBIYLAR FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

N.R.Sabirova
Buxoro davlat pedagogika instituti, dotsent
Ashrapova Feruza Fayzullayevna
Buxoro davlat pedagogika instituti, talaba

Annotatsiya. *Mazkur maqolada murabbiylar faoliyatini tashkil etish va boshqarishning ilmiy-nazariy asoslari, sport mashg'ulotlarini samarali rejalashtirish, boshqaruv funksiyalari hamda murabbiy kompetentligini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Sport sohasida murabbiy faoliyati nafaqat sportchilarni jismoniy tayyorlash, balki ularning psixologik, pedagogik va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil sifatida baholanadi. Maqolada mahalliy va xorijiy olimlarning murabbiylik faoliyatiga oid ilmiy qarashlari tahlil qilinib, murabbiy faoliyatini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari ochib berilgan. Shuningdek, boshqaruv jarayonida rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish, motivatsiya va tahlil funksiyalarining o'zaro bog'liqligi ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Tadqiqot natijalari sport tashkilotlarida murabbiylar faoliyati samaradorligini oshirish, sportchilar tayyorgarligi sifatini yaxshilash hamda zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini amaliyotga joriy etishda muhim ahamiyat kasb etadi.*

Kalit so'zlar: *murabbiy, boshqaruv, sport, rejalashtirish, tashkil etish, pedagogik faoliyat, kompetentlik, sport mashg'uloti, menejment, nazorat.*

Аннотация. В данной статье рассматриваются научно-теоретические основы организации и управления деятельностью тренеров. Освещены вопросы планирования тренировочного процесса, управленческих функций и развития профессиональной компетентности тренеров. На основе анализа трудов отечественных и зарубежных ученых раскрываются современные подходы к

организации тренерской деятельности. Особое внимание уделено функциям планирования, организации, мотивации, контроля и анализа как основным элементам эффективного управления спортивной подготовкой. Полученные результаты могут быть использованы для совершенствования системы подготовки спортсменов и повышения эффективности деятельности тренеров.

Ключевые слова: *тренер, управление, организация, спортивная подготовка, компетентность, планирование, педагогическая деятельность, менеджмент.*

Abstract*. This article examines the scientific and theoretical foundations of organizing and managing coaches' professional activities. Particular attention is paid to training process planning, management functions, and the development of coaching competence. Based on the works of national and international scholars, modern approaches to organizing coaching activities are analyzed. The article highlights planning, organization, motivation, supervision, and evaluation as the main management functions that determine coaching effectiveness. The findings can contribute to improving the quality of sports training, enhancing coaching performance, and implementing innovative management technologies in sports organizations.*

Keywords: *coach, management, organization, sports training, competence, planning, supervision, pedagogy, sports management.*

KIRISH. Sportni rivojlantirishning zamonaviy bosqichida murabbiylar faoliyatini samarali tashkil etish va boshqarish dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Sport natijalarining yuksalishi, xalqaro musobaqalarda yuqori ko'rsatkichlarga erishish hamda sportchilarni har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllantirish, avvalo, murabbiyning kasbiy mahorati, pedagogik kompetentligiga va boshqaruv salohiyatiga bog'liq.

Murabbiy sport mashg'ulotlarini tashkil etuvchi, sportchilarni tarbiyalovchi, ularning jismoniy, texnik, taktik, funksional va psixologik tayyorgarligini boshqaruvchi asosiy pedagog hisoblanadi. Shu sababli murabbiy faoliyatini tashkil etish va boshqarish masalalari sport pedagogikasi hamda sport menejmentining muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Mashhur rus olimi L.P. Matveev sport mashg'ulotlarini uzoq muddatli rejalashtirish sport natijalarining asosiy omili ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, mashg'ulotlarni ilmiy asosda rejalashtirish murabbiy faoliyatining eng muhim vazifasi hisoblanadi. Matveev sport tayyorgarligini boshqarish uzluksiz pedagogik jarayon bo'lib, unda yuklamalarni bosqichma-bosqich oshirish, tiklanish jarayonlarini nazorat qilish va individual yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etishini qayd etadi.

Sport nazariyasi rivojiga katta hissa qo'shgan V.N. Platonov murabbiyning boshqaruv faoliyatini murakkab pedagogik tizim sifatida baholaydi. Olimning fikricha, murabbiy sportchining jismoniy rivojlanishi bilan bir qatorda uning ruhiy holati, motivatsiyasi va musobaqalarga tayyorgarligini ham boshqarishi zarur. Platonov sport tayyorgarligini ilmiy boshqarishda monitoring, diagnostika va nazorat tizimining muhimligini alohida ta'kidlaydi.

Taniqli sport olimi N.G. Ozolin murabbiy faoliyatining samaradorligi mashg'ulotlarning tizimliligi va izchilligiga bog'liq ekanligini qayd etadi. Uning ilmiy qarashlariga ko'ra, murabbiy har bir mashg'ulotning maqsadini aniq belgilashi, yuklamalarni sportchining individual imkoniyatlariga moslashtirishi hamda mashg'ulot natijalarini muntazam tahlil qilib borishi lozim.

Kanadalik olim Jean Côté murabbiylikni faqat texnik tayyorgarlik emas, balki sportchi shaxsini rivojlantirish jarayoni sifatida izohlaydi. Uning tadqiqotlariga ko'ra, samarali murabbiy sportchilar bilan o'zaro ishonchga asoslangan muloqotni yo'lga qo'yadi, ularning mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi va ijobiy psixologik muhit yaratadi.

Amerikalik mutaxassis Rainer Martens esa murabbiy faoliyatining muvaffaqiyati uch asosiy omilga – ilmiy bilim, pedagogik mahorat va insoniy fazilatlarga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, zamonaviy murabbiy sport natijasiga emas, avvalo sportchining shaxsiy rivojlanishiga xizmat qilishi zarur.

O'zbekiston sport pedagogikasi vakillari, jumladan F.A. Kerimov, Sh.X. Xonkeldiyev va R.S. Salomov o'z tadqiqotlarida murabbiy kasbiy kompetentligini oshirish, sport mashg'ulotlarini ilmiy asosda rejalashtirish hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash sport natijalarini yaxshilashning asosiy omillaridan biri ekanligini asoslab berganlar.

Hozirgi kunda sport tizimida raqamli texnologiyalar, biomekanik tahlil, sport diagnostikasi, sun'iy intellekt va elektron monitoring vositalarining keng joriy etilishi murabbiy faoliyatiga yangi talablarni qo'ymoqda. Shu bois murabbiylar nafaqat sport pedagogi, balki menejer, psixolog, tahlilchi va innovatsion texnologiyalarni qo'llay oladigan mutaxassis bo'lishi zarur.

Asosiy qism.Murabbiy sport mashg‘ulotlari jarayonining markaziy subyekti hisoblanadi. Uning faoliyati sportchilarni jismoniy, texnik, taktik, psixologik va ma’naviy jihatdan tayyorlashga qaratilgan murakkab pedagogik tizimni tashkil etadi. Zamonaviy sport nazariyasida murabbiy faoliyatini tashkil etish rejalashtirish, tashkil qilish, boshqarish, nazorat qilish, tahlil etish va baholash kabi uzviy bog‘liq funksiyalar yig‘indisi sifatida qaraladi.

Sport nazariyasi asoschilaridan biri **L.P. Matveev** murabbiy faoliyatining samaradorligini mashg‘ulotlarni ilmiy asosda rejalashtirish bilan bog‘laydi. Olimning fikriga ko‘ra, har bir mashg‘ulot uzoq muddatli tayyorgarlik tizimining tarkibiy qismi bo‘lishi, yuklamalar sportchining yoshi, jinsi, tayyorgarlik darajasi va individual imkoniyatlariga mos ravishda taqsimlanishi zarur. Matveev sport mashg‘ulotlarini boshqarishda makrosikl, mezosikl va mikrosikl tizimlaridan foydalanish sport natijalarini oshirishning muhim omili ekanligini ilmiy asoslagan.

Yu.F. Kuramshin sport pedagogikasiga oid tadqiqotlarida murabbiyning asosiy vazifasi sportchining jismoniy sifatlarini rivojlantirish bilan bir qatorda uning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish ekanligini ta’kidlaydi. Olim sport mashg‘ulotlari davomida murabbiy sportchilarda intizom, iroda, mas’uliyat va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishi lozimligini qayd etadi.

Mashhur olim **V.N. Platonov** murabbiy faoliyatini boshqarishning asosiy mezoni sifatida sportchining funksional holatini muntazam monitoring qilishni ko‘rsatadi. Uning ilmiy qarashlariga ko‘ra, sport mashg‘ulotlari jarayonida yuklama va tiklanish o‘rtasidagi optimal nisbatni ta’minlash sport natijalarining o‘sishiga xizmat qiladi. Platonov mashg‘ulotlarni ilmiy nazorat qilish, tibbiy-pedagogik kuzatuv hamda funksional diagnostikani boshqaruvning ajralmas qismi deb hisoblaydi.

N.G. Ozolin murabbiy faoliyatini tashkil etishda mashg‘ulotlarning uzluksizligi va izchilligini muhim omil sifatida baholaydi. Olim sport natijalari tasodifiy mashg‘ulotlar emas, balki tizimli va ketma-ket tashkil etilgan tayyorgarlik jarayonining mahsuli ekanligini ta’kidlaydi. Uning fikricha, murabbiy har bir mashg‘ulotdan oldin maqsadni aniqlashi, vosita va usullarni tanlashi, mashg‘ulot yakunida esa natijalarni tahlil qilishi lozim.

Rossiyalik olim **B.A. Ashmarin** murabbiyni, avvalo, pedagog sifatida tavsiflaydi. Uning fikricha, murabbiy sportchini faqat jismonan emas, balki ma’naviy va axloqiy jihatdan ham tarbiyalaydi. Shu sababli murabbiy faoliyatini tashkil etishda tarbiyaviy ishlar mashg‘ulotlarning ajralmas qismi bo‘lishi kerak.

Sport fiziologiyasi bo‘yicha yirik mutaxassis **N.I. Volkov** mashg‘ulotlarni boshqarishda organizmning energetik imkoniyatlarini hisobga olish zarurligini asoslab bergan. Olimning ta’kidlashicha, murabbiy sportchilarning yosh xususiyatlari, biologik rivojlanishi va tiklanish jarayonlarini chuqur o‘rganishi kerak. Aks holda ortiqcha yuklamalar sport natijasining pasayishiga va jarohatlar xavfining ortishiga olib keladi.

Amerikalik afsonaviy murabbiy **John Wooden** murabbiylikni yetakchilik san’ati sifatida baholaydi. U mashhur "Success Pyramid" konsepsiyasida murabbiyning asosiy vazifasi sportchini g‘alabaga emas, balki mukammallikka intilishga o‘rgatish ekanligini ta’kidlaydi. Woodenning fikricha, murabbiy sportchilar bilan samimiy muloqot qilishi, ularga shaxs sifatida hurmat bilan munosabatda bo‘lishi va jamoada sog‘lom psixologik muhit yaratishi zarur.

Kanadalik olim **Jean Côté** tomonidan ishlab chiqilgan "Developmental Model of Sport Participation" modeli murabbiy faoliyatini yosh sportchilarning rivojlanish bosqichlariga mos ravishda tashkil etishni nazarda tutadi. Olimning ta’kidlashicha, bolalar sportida murabbiy yuqori natijadan ko‘ra, sportchining har tomonlama rivojlanishiga ustuvor ahamiyat berishi kerak.

Pierre Trudel murabbiylarning kasbiy rivojlanishini uzluksiz ta’lim bilan bog‘laydi. U murabbiylarning tajriba almashishi, ilmiy seminarlar, malaka oshirish kurslari va amaliy faoliyat orqali kasbiy kompetentligi muntazam rivojlanishini asoslab bergan. Uning tadqiqotlariga ko‘ra, zamonaviy murabbiy doimiy o‘qib-o‘rganadigan mutaxassis bo‘lishi lozim.

Amerikalik sport psixologi **Rainer Martens** murabbiylik faoliyatining asosini samarali kommunikatsiya tashkil etishini ta’kidlaydi. Uning fikricha, sportchilar bilan ochiq muloqot qilish, konstruktiv fikr bildirish va ijobiy motivatsiya yaratish yuqori sport natijalariga erishishda muhim omildir. Martens murabbiy shaxsiy namuna orqali sportchilarni tarbiyalashi zarurligini alohida qayd etadi.

Sport tayyorgarligi nazariyasiga katta hissa qo‘shgan **Yuri Verkhoshansky** murabbiy faoliyatida innovatsion mashg‘ulot texnologiyalarini qo‘llash zarurligini ta’kidlaydi. Olim tomonidan ishlab chiqilgan zarbdor (shock) mashg‘ulot usullari bugungi kunda ko‘plab sport turlarida qo‘llanilmoqda. U murabbiy sportchilarning individual imkoniyatlarini chuqur tahlil qilgan holda mashg‘ulot dasturini ishlab chiqishi kerakligini ilmiy asoslagan.

O‘zbekiston olimlari **F.A. Kerimov**, **Sh.X. Xonkeldiyev**, **A.K. Atayev** hamda **R.S. Salomov** tadqiqotlarida murabbiylarning kasbiy kompetentligini oshirish sport tizimini rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Ularning ilmiy qarashlariga ko‘ra, murabbiy pedagogika, psixologiya, sport fiziologiyasi, sport tibbiyoti va zamonaviy axborot texnologiyalarini chuqur egallagan bo‘lishi zarur.

So‘nggi yillarda sport boshqaruvida raqamli texnologiyalar, GPS monitoring, videoanaliz, sun’iy intellekt asosidagi tahlil tizimlari va biomexanik dasturlar keng qo‘llanilmoqda. Ushbu texnologiyalar murabbiylarga mashg‘ulot yuklamalarini aniq rejalashtirish, sportchilar holatini real vaqt rejimida kuzatish hamda mashg‘ulot samaradorligini oshirish imkonini bermoqda. Shu bois zamonaviy murabbiy nafaqat pedagog va tashkilotchi, balki innovatsion texnologiyalarni amaliyotga tatbiq eta oladigan menejer ham bo‘lishi talab etiladi.

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili murabbiy faoliyatini tashkil etish va boshqarish ko‘p qirrali pedagogik hamda menejerlik jarayoni ekanligini ko‘rsatadi. Murabbiyning kasbiy bilimlari, tashkilotchilik qobiliyati, boshqaruv kompetensiyasi va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash malakasi sportchilarning yuqori natijalarga erishishida hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Sport sohasida boshqaruv jarayoni murakkab pedagogik va tashkiliy tizim sifatida qaraladi. Murabbiy nafaqat mashg‘ulotlarni olib boruvchi mutaxassis, balki sport jamoasining rahbari, pedagog, psixolog, menejer va strateg sifatida ham faoliyat yuritadi. Zamonaviy sport tizimida murabbiy faoliyatining samaradorligi uning boshqaruv kompetensiyasi, innovatsion fikrlashi hamda ilmiy yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish darajasiga bog‘liq.

Boshqaruv nazariyasining asoschilaridan biri **Henri Fayol** boshqaruvni rejalashtirish, tashkil etish, rahbarlik qilish, muvofiqlashtirish va nazorat qilish funksiyalaridan iborat deb ta’riflagan. Mazkur funksiyalar bugungi kunda sport tashkilotlari hamda murabbiylar faoliyatini boshqarishda ham o‘z dolzarbligini saqlab

qolmoqda. Murabbiy mashg‘ulotlarni rejalashtirish, sportchilarni guruhlarga ajratish, mashg‘ulotlarni tashkil etish, sportchilarning faoliyatini muvofiqlashtirish va erishilgan natijalarni baholash orqali ushbu funksiyalarni amaliyotda bajaradi.

Peter Drucker boshqaruvning asosiy maqsadi natijadorlikni ta’minlash ekanligini ta’kidlagan. Uning fikricha, samarali boshqaruv faqat vazifalarni taqsimlash bilan emas, balki inson kapitalidan oqilona foydalanish bilan belgilanadi. Mazkur yondashuv murabbiy faoliyatida ham muhim ahamiyatga ega. Chunki har bir sportchining individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda mashg‘ulotlarni tashkil etish yuqori sport natijalariga erishishga xizmat qiladi.

Rejalashtirish murabbiy boshqaruv faoliyatining boshlang‘ich va eng muhim bosqichi hisoblanadi. **L.P. Matveev** sport mashg‘ulotlarini rejalashtirishni sport natijalarini boshqarishning asosiy vositasi deb hisoblaydi. Olimning fikricha, istiqbolli, yillik, oylik va haftalik rejalar bir-biri bilan uzviy bog‘langan bo‘lishi lozim.

V.N. Platonov esa rejalashtirish jarayonida sportchining funksional tayyorgarligi, biologik yoshi, musobaqalar taqvimi va tiklanish imkoniyatlari albatta hisobga olinishi kerakligini ta’kidlaydi.

Bugungi kunda rejalashtirish jarayonida raqamli texnologiyalar, elektron kundaliklar, sport analitikasi dasturlari va sun’iy intellekt elementlaridan foydalanish murabbiylar faoliyatining sifatini sezilarli darajada oshirmoqda.

Tashkil etish murabbiy tomonidan mashg‘ulotlar jarayonini maqsadga muvofiq tashkil qilish, sportchilar o‘rtasida vazifalarni taqsimlash hamda mashg‘ulotlar uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishni nazarda tutadi.

B.A. Ashmarin murabbiyning tashkilotchilik qobiliyatini uning pedagogik mahoratining muhim ko‘rsatkichi sifatida baholaydi. Olimning fikriga ko‘ra, mashg‘ulotning har bir daqiqasi oldindan puxta rejalashtirilishi sportchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

John Wooden esa mashhur "Piramida muvaffaqiyati" konsepsiyasida jamoada intizom, o‘zaro hurmat va mas'uliyat muhitini yaratish murabbiy faoliyatining eng muhim vazifalaridan biri ekanligini ta'kidlaydi.

Motivatsiya sport boshqaruvida eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Sportchining mashg‘ulotlarga bo‘lgan qiziqishi, maqsad sari intilishi va g‘alabaga ishonchi ko‘p jihatdan murabbiyning motivatsion faoliyatiga bog‘liq.

Rainer Martens murabbiy doimo sportchini qo‘llab-quvvatlashi, muvaffaqiyatlarini e'tirof etishi va xatolarini konstruktiv tahlil qilishi zarurligini ta’kidlaydi. Olimning fikricha, tanqid emas, rag‘batlantirish sportchining ichki motivatsiyasini kuchaytiradi.

Sport psixologi **Albert Bandura** ishlab chiqqan "o‘ziga ishonch" (Self-efficacy) nazariyasi ham murabbiylar faoliyatida keng qo‘llaniladi. Banduraga ko‘ra, murabbiy sportchining o‘z kuchiga bo‘lgan ishonchini shakllantira olsa, sport natijalari ham sezilarli darajada oshadi.

Nazorat boshqaruvning yakunlovchi emas, balki uzluksiz davom etuvchi bosqichi hisoblanadi.

N.G. Ozolin murabbiy har bir mashg‘ulotdan so‘ng sportchilarning jismoniy holati, texnik harakatlari va psixologik tayyorgarligini baholab borishi kerakligini ta’kidlaydi.

Yuri Verkhoshansky nazorat jarayonida biomekanik tahlil, videokuzatuv va maxsus testlardan foydalanish mashg‘ulotlar samaradorligini oshirishini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

Bugungi kunda GPS-monitoring, yurak urish tezligini nazorat qiluvchi sensorlar, videoanaliz tizimlari va sun’iy intellekt texnologiyalari murabbiylarga sportchilar faoliyatini real vaqt rejimida kuzatish imkonini bermoqda.

Olimlar qarashlarining qiyosiy tahlili. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni

ko‘rsatadiki, murabbiylar faoliyatini tashkil etish va boshqarish masalasida turli olimlarning qarashlari bir-birini to‘ldiradi.

L.P. Matveev mashg‘ulotlarni ilmiy rejalashtirishga asosiy e'tibor qaratgan bo‘lsa, **V.N. Platonov** boshqaruvda monitoring va funksional nazorat tizimini ustuvor deb hisoblaydi. **N.G. Ozolin** mashg‘ulotlarning tizimliligi va izchilligini muhim omil sifatida ko‘rsatadi.

Xorijiy olimlar **John Wooden**, **Rainer Martens**, **Jean Côté** va **Pierre Trudel** esa murabbiy faoliyatining psixologik, kommunikativ va shaxsga yo‘naltirilgan jihatlarini chuqur tadqiq qilganlar. Ularning fikricha, zamonaviy murabbiy sportchining shaxsiy rivojlanishiga ham mas'uldir.

O‘zbekistonlik olimlar **F.A. Kerimov**, **Sh.X. Xonkeldiyev**, **A.K. Atayev** va **R.S. Salomov** ilmiy ishlarida murabbiy kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash hamda milliy sport maktabi tajribalarini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratganlar.

Mazkur qarashlarning umumiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy murabbiy quyidagi kompetensiyalarga ega bo‘lishi zarur:

1. pedagogik kompetensiya;
2. psixologik kompetensiya;
3. sport metodikasi bo‘yicha bilim;
4. boshqaruv va menejment ko‘nikmalari;
5. axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish malakasi;
6. ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etish qobiliyati;
7. samarali muloqot va liderlik fazilatlari.

Shunday qilib, murabbiy faoliyatini tashkil etish va boshqarish zamonaviy sport tizimining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, uning samaradorligi ilmiy yondashuv, innovatsion texnologiyalar va murabbiyning kasbiy kompetentligiga bevosita bog‘liq.

Olib borilgan ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, murabbiylar faoliyatini tashkil etish va boshqarish sport tayyorgarligi tizimining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Murabbiyning kasbiy mahorati, pedagogik kompetensiyasi, boshqaruv qobiliyati hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalana olishi sportchilarning yuqori natijalarga erishishida hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili asosida aniqlandiki, L.P. Matveev, V.N. Platonov, N.G. Ozolin va Yu.F. Kuramshin sport mashg‘ulotlarini ilmiy asosda rejalashtirish, yuklamalarni boshqarish hamda nazorat tizimini takomillashtirishni murabbiy faoliyatining asosiy yo‘nalishlari sifatida baholaydilar. John Wooden, Rainer Martens, Jean Côté va Pierre Trudel esa murabbiylik faoliyatida pedagogik muloqot, sportchilarni ruhiy qo‘llab-quvvatlash, liderlik va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning muhimligini ilmiy asoslaganlar.

O‘zbekiston olimlari F.A. Kerimov, Sh.X. Xonkeldiyev, A.K. Atayev va R.S. Salomov tomonidan olib borilgan tadqiqotlar murabbiylarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash hamda sport mashg‘ulotlarini ilmiy asosda tashkil etish sport tizimini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari ekanligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

– murabbiylarning boshqaruv kompetensiyasini muntazam oshirib borish;

– sport mashg‘ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida rejalashtirish;

– mashg‘ulotlarda zamonaviy monitoring va diagnostika tizimlarini keng joriy etish;

– sportchilarni boshqarishda individual yondashuv tamoyilidan foydalanish;

– murabbiylarning pedagogik, psixologik va menejerlik kompetensiyalarini integratsiyalash;

– sport tashkilotlarida murabbiylar uchun uzluksiz malaka oshirish tizimini takomillashtirish;

– ilmiy tadqiqot natijalarini amaliy sport mashg‘ulotlariga keng tatbiq etish.

Xulosa qilib aytganda, murabbiylar faoliyatini ilmiy asosda tashkil etish va boshqarish sportchilar tayyorgarligining sifati, sport natijalari hamda milliy sport tizimining xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini ta'minlaydigan eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Zamonaviy sportning rivojlanish tendensiyalari murabbiylardan nafaqat yuqori kasbiy bilim va ko‘nikmalarni, balki innovatsion boshqaruv texnologiyalarini egallashni ham talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. D. Abduxamidova *et al*., "Hybrid Clustering Algorithm for Language Proficiency Profiling in Online Tutoring Systems," *2026 Second International Conference on Intelligent Systems for Communication, IoT and Security (ICISCoIS)*, Coimbatore, India, 2026, pp. 1-6, doi: 10.1109/ICISCoIS62701.2026.11447512.
2. Матвеев Л.П. **Теория и методика физической культуры.** – Москва: Спорт, 2010. – 320 с.
3. Платонов В.Н. **Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте.** – Киев: Олимпийская литература, 2015. – 808 с.
4. Озолин Н.Г. **Настольная книга тренера по легкой атлетике.** – Москва: Астрель, 2004. – 863 с.
5. Курамшин Ю.Ф. **Теория и методика физической культуры.** – Москва: Советский спорт, 2010. – 464 с.
6. Ашмарин Б.А. **Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании.** – Москва: Физкультура и спорт, 1978. – 223 с
7. Волков Н.И. **Биохимия мышечной деятельности.** – Москва: Олимпия Пресс, 2000. – 504 с.

8. Верхошанский Ю.В. **Основы специальной физической подготовки спортсменов.** – Москва: Физкультура и спорт, 1988. – 331 с.
9. Bompa T.O., Buzzichelli C. **Periodization: Theory and Methodology of Training.** 6th ed. – Champaign: Human Kinetics, 2019. – 424 p.
10. Martens R. **Successful Coaching.** 5th ed. – Champaign: Human Kinetics, 2012. – 440 p.
11. Côté J., Gilbert W. An integrative definition of coaching effectiveness and expertise // *International Journal of Sports Science & Coaching.* – 2009. – Vol. 4(3). – P. 307–323.
12. Trudel P., Gilbert W. Coaching and Coach Education // *International Sport Coaching Journal.* – 2013. – Vol. 1. – P. 3–8.
13. Wooden J., Jamison S. **Wooden on Leadership.** – New York: McGraw-Hill, 2005. – 240 p.
14. Fayol H. **General and Industrial Management.** – London: Pitman Publishing, 1949. – 110 p.
15. Drucker P.F. **The Practice of Management.** – New York: Harper & Brothers, 1954. – 404 p.
16. Bandura A. **Self-Efficacy: The Exercise of Control.** – New York: W.H. Freeman, 1997. – 604 p.
17. Kerimov F.A. **Sport kurashi nazariyasi va uslubiyoti.** – Toshkent: O‘qituvchi, 2005. – 408 b.
18. Xonkeldiyev Sh.X. **Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi.** – Toshkent: O‘qituvchi, 2005. – 300 b.
19. Salomov R.S. **Sport mashg‘ulotlarining nazariy asoslari.** – Toshkent: O‘qituvchi, 2014. – 284 b.
20. Rasulovna, Sobirova Nasiba. **"BASKETBOL SPORT TURINI O**

'QITISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI." *Global ilmiy sharh* 4.1 (2025): 227-231.

21. Сабирова, Насиба Расуловна. **"Роль физического воспитания в пропаганде здорового образа жизни в школе и воспитании здорового поколения."** *Science and Education* 3.6 (2022): 1162-1168.